

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl. brez pošte.

Číslo 53.

V torek 28. decembra 1852.

I. tečaj.

Ljudska šola.

Od ponuk.

Ponuke (Beweggründe) imajo na človeško serce sila veliko moč. Zato je treba, da se učitelj pogostoma ponuk posluži, in jih živo učencom pred oči stavi. Ponuke so pa trojnoverstne; namreč:

- 1) ponuke posnete iz predstav tacihi nasledkov, ki vselej in gotovo sledijo;
- 2) ponuke posnete iz predstav tacihi nasledkov, ki večidel pa vendar ne vselej in gotovo ne sledijo; in
- 3) ponuke posnete iz predstav tacihi nasledkov, ki več od raznih okolšin in od volje samega učitelja zavisijo.

Ponuke prve verste so: 1) da človek, ki dobro dela, sladko in mirno vest ima; 2) da zamore sam sebe ponositi in v časti imeti; 3) da Bogu dopade; 4) da v dobrem raste in napreduje, in 5) da večno življenje in nebeško veselje pričakovati sme. Ponuke ove verste so posebno imenitne in se morajo učitelju živo priporočiti zato, ker so jasne, — vsakdo jih lahko zastopi, ker so gotove, — vsacega gotovo čakajo, nobeden se ne golfa, vsakdo jih gotovo in vselej vživla. — Se ve, da človeka, ki hudo dela, ravno nasprotno čaka.

Ponuke druge verste so: 1) da človeka, ki se lepo in pošteno obnaša, vsi poštene ljudje štimajo in radi imajo; 2) da tak človek čast in dobro ime vživla, slovi in višej in višej po stopnjah leze; 3) da se on lahko in pošteno na svetu preživi; 4) da si marsikaj pridobi in prisluži, in 5) da dolgo zdrav ostane in ve-

selo in mirno po svetu hodi. Tudi te ponuke človeka mikajo; pa vendar tako se vsigdar in gotovo ne zgodé. Treba je taj, da učitelj svoje učence opomene, tega, kar je bilo zgoraj rečeno, vselej ne pričakovati, da jih svari, le na svet in posvetne reči in na ljudstvo gledati; danes je pri ljudeh „hosana“ — jutre pa „križaj ga.“

Ponuke tretje verste so: da učitelj svojim učencem kako plačilo obljubi, alj jim kako veselje napravi, če so pridni bili, — da jim pa tudi proti in žuga in kej grenkega pokusiti da, če ne bogajo in se hudobno obnašajo. Te ponuke so na svojem mestu pri malih učencih. Kar smo taj od dokazov in ponuk rekli, priča, da stojé resnice naše sv. vere povsod v pervej versti. Pravi učitelj vse, kar učence uči, vse, kar jim pripoveduje, kratko: cel svoj nauk naslanja in zida na terdno skalo sv. kat. cerkve. In to je za šolsko mladino nar večja sreča. Pravi katoljčan ljubi Boga čez vse, spolnuje v vsim zvesto voljo božjo, živi mirno in veselo, nabera si večne zaklade in zori za nebesa.

Zadovoljnost.

Zadovoljnost je naj večí podpora revnega učitelja. Če učitelj s svojim stanom, s svojo prepičlo plačo in z drugimi zopernostmi zadovoljen ni, je le mučenik, ne pa učenik v šoli. In vendar je zadovoljnost tako redka pri vsih stanovih, posebno pa pri učiteljskem. Kjer pa ona, ta nebeška cvetlica, biva, je vse drugače in boljše, kakor si človek le misliti more. Ona je sladko čutilo, ktero nam vsako delo in še tako hudo zopernost polajša in posladi. Ona nas varje praznih domišljij in sanjarij, ktere bi nas v nesrečo pripravile in zakopale. Ona nam prižge ljubezen do šole in mladine, in nas združi in zaroči v tanjšo zvezo stana svojega. Ona stori, da nam sonce milo sije, in da nam cvetke spomladne prijetno duhte. Ona nam stelje cvetje in sladčice po stezah naših, nas varno vodi in nas pelje k materi vsih zadovoljnosti, v svete nebesa brez konca in kraja. —

A. Praprotnik.

Kosilice slěpe babice.

(Dalje in konec.)

Dober deček.

V nekej učilišnej družnici (kolegii) je bil fant, ki je zavolj svojih hudobij vsim nagajal; vsak den je kako novo smislil; zdaj se mu dopade male strašiti; zdaj zmekne večim učencem knjig, da bi kregani bili, zdaj okalja s črnilom njih oblačila; kadar je pa ktereга vidil, kaj težkega se učiti, si na vse viže prizadeva, nadlegovati ga, in kakor začuti, da je nekaj pokazil ali blodil, je bil ves zadovoljen. Njegovi učitelji so si zastonj prizadevali, od takšnega žalostnega nagnjenja ozdraviti ga; niso bili navajeni z učenci hudo ravnati. Juri ni bil ostrašen šib, kojih so se njegovi součenci bali, in zarad katerih so svojim predpostavljenim radi pokorni bili. Bilo je nemogoče, ga pohlevnosti navaditi, ker ni takega poštenja v sebi imel, katere tudi v detinskem stanu kej zamore, če je otrok blagega in dobrega serca.

Zadnič sklene starešina tako strašno otepsti ga, da še v tej družnici noben ni takih skusil alj prečutil. V priči vsih mu je protil, da ga bode tako namaslal, da jih bode dolgo čutil, kakor hitro spet kaj napčnega naredi. Kujonek pa na to besedice ne kerkne, timveč molčé spet nove misli, kako bi prihodnič svoje pregrešne smešnice izpeljeval, da bi ga v njegovi prešernosti nikdor ne zasačil. Nekaj časa mu je res po roci šlo; preteklih napak njegovih se spomnivši, so na njega vклонili (Verdaht haben); alj učitelji so bili pravični možje, da niso malih reči kaznovali, če niso bili previžani. Bolj mu je uspelo, več se je prederznil; okoli 14 dni ni drugega doganjaj, ko pregrešne šale in kozarije, pa še vse to ni bilo dovolj; njegovo strašno poželenje je šlo, drugim škodovati.

V družnici je bilo temno hodišče (Gang), po katerem so učenci (družniki) ovega učilišča vsak večer v svoje spavnice se vračali. Čez to hodišče razpne Juri verv navprek pol čevlja visoko, da bi se tam fantje spodtikovali in na zobe padali. Jurja veseli njih strašno vpitje slišati in viditi, kako v hiši vse križema leti. Tam med součenci je bil 7 lět star deček z imenom Viktor, tako po-

strežljiv in duševen, da so ga vsi radi imeli. On je imel eno naj lepših vražnih lučirnic (magische Laterne). Enkrat po večerji o počivavnej uri bi bili družniki (součenci) radi lučirnico vidili. Deček leti naj hitreje ko more, da bi jo prinesel; ko do razpete vervi na hodišče pride, se mu naleti, da ravno na njo stopi; verv se od njegove teže jenjaje še bolj napne, ga naglo na viš bersne in v zid tresne. Celo obličje si je razklal, in na tla padši je veliko rano v roko dobil. Dva mladenča, ki sta ravno o tem času gor po shodih šla, začutita ropot, priletita in vzdigaje Viktorja verv zagledata. — Ah, zakriči eden med njima, to je pa kujon naredil! jaz sim ga vidil z vervjo v roci; pojdem jaderno starešini praviti. —

Ko Viktor k sebi pride, ga za roko primši vderža in reče: kar tje ne hodi k starešini kar, te prosim; ali ne veš, da bi jih Juri strašno dobil? Pa pomisli, ljubi Viktor, da bi bil lahko mertev ostal, ali pa si roko zlomil. To je res, pa saj nisim mertev; si bodem znal enkrat kri puščati in zraven varno se zaderžal, da bode taki bolje; jaz odpustim Jurju, on ima dobro serce, ter nočem, da bi on zadeli mene tepen bil; bodeta vidila, da se bode po tem takem poboljšal. — Dejta k strani tukej to verv. Vsi bojo mislili, da mi je noge zmanjkalo, in da sim padel. Mladenča nista mogla odreči prošnji velikodušnega otroka; zaneseta ga v njegovo posteljo, in povêsta predpostavljenim, kar se je pripetilo. Pokličejo družničnega ranocèlnika, da mu roko in glavo začeli. Mnogo kervi je zgubil in močno oslabeled, pa vender čez svoje bolečine ni tožil. Kadar so ga prašali, kako se je to prigodilo, je rekel: najte, nekregajte me, drugobart bom že pazljivejši.

Juri pa te čas ni imel pokoja; vsak trenutek pričakuje, da bode zadel tega zatožen, kar je Viktorju nagodil. Zdaj pervikrat začuti, da ga zavolj hudobije vest peče, ker misli, da bi bil Viktor lahko mertev ostal. Dobro je Juri spoznal, da bi večnega miru ne imel več, ako bi bil Viktor na hodišču mertev obležal. Dva dni potem, je Miroslav, kateri je to starešini naznaniti hotel, da bi Juri tepen bil, temu vse povedal, kako ga je nagovarjal, da bi starešini ne pravil. Viktorjeva dobrotà in velikodušnost Jurja tako gane, da se razjoka; on si terdno predvzame, da ne bode nigdar

več po svojem pregrešnem nagnjenju ravnal, in je v svojem predvzetju tako stanoviten bil, da v nekterih letih potem, spomnivši se svojega minulega grešnega djanja, ni mogel zapopasti, kako bi bil mogel veseliti se, drugim ljudem nagajati in hudo delati.

Ljub. Tudi jaz spoznam, ljuba babica, da drugim odpustiti je lepo, kakor je Viktor storil.

Cec. Nad tem ni dvomiti. Meni se pa vender čisto naravno zdi, maščevati se čez vse hudo, kar se je nam storilo.

Děd. Resnico govoriš, Cecilia; strast nam svētuje se maščevati; ali prava keršanska vera nam daja moč odpustiti, uči nas čednosti, katere človeka Bogu podobnega storijo, da ga clo sovražniki njegovi častijo in ljubijo.

Samota.

Kar lepo veselo

V samoti živim,

Posvetnih blagosti

Si več ne želim.

Kar zunaj po svetu

Se sliš' in godi,

Me vedet' ne mika,

So prazne reči.

V samoti preljubi

Ko ptiček živim,

Si berem in pojem,

Si serček vedrim.

Domače le pesmi

Vsih drugih so cvet,

So mile in sladke,

Me mikajo pet'.

Mi sončice sije

In ptički pojo,

Mi cvetke cvetijo

Tud tukaj lepo.

Imam in vživam

Veselje in mir;

Samota dovoljna

Je radosti vir.

Zatorej le ljubim

Samoto zvestó,

Le ona mi kaže

V nebesa stezó.

Le ona me vodi

In varje me zdaj,

In enkrat odperla

Bo sveti mi raj.

A. Praprotnik.

Dobra izreja — otrok nar večí sreča.

Nek lovec na Nemškem je imel sedmero otrok, pa pičlo plačilo na leto. Ponižno stopi neko jutro pred svojega gospoda

Franca Ludvika, knjezoškofa v Bambergu. Sklene lepo svoje roke ter prosi, da bi mu naj težek kamen odvalili, ki mu njegovo serce teži. „Svitli gospod!“ zdihne on, „Bog mi je dal silo otrok, pošteno jih redim in sem prav dobre volje. Le samo nekaj mi globoko pri sercu leži. Želim svoje otročiče lepo v keršanskej veri podučiti, želim jih v šolo pošiljati, da bi se naučili brati, pisati, rajtati in veliko drugih lepih reči. Pa kaj! daleč okoli ni nobene šole; da bi pa sam iz svoje mošnje učitelja deržal in plačal, zato mi denarja zmanjka, za to sem prebožen; med ptuje ljudi jih pa tudi nikar rad ne pošiljam, rad bi jih imel zmiram pred svojimi očmi.“

Knjezoškof ga milo pogledajo in mu naročijo prevdariti in povedati, kako bi se moglo pri tej imenitnej reči pomagati. „Svitli gospod!“ odgovori hitro lovec, „to sem že davno prevdaril. Moj prijatelj, ki tudi pri Vas služi, stanuje na vasi, kjer je prav dobra in slopeča šola, — on pa otrok nima. Ako bi vaša milost dovolili in tudi mojemu prijatelju se poljubilo, naj midva svoje službe premeniva, naj on gre na moje, jaz pa na njegovo mesto. Res je, da njegova služba okolj 100 gold. na leto več donša, vendar jaz mu tih 100 rajn. rad povernem, saj mi ni mar za denarje, temuč le za šolo in za moje ljube otročiče.“

Taka beseda je knjezoškofu močno dopadla. Koj pri priči so privolili, tudi svojega lovca pred se poklicali in mu naznanili, kaj se ima zgoditi. Pa tudi te je bil žlahtnega serca: „iz serca rad, odgovori, se preselim v uno vas, le to prosim, da tistih 100 rajn. naj moj prijatelj ohrani; jaz nimam nič otrok, on pa jih ima sedmero.“ Take služabnike s svoje službi imeti, je knjezoškofa jako veselilo. To svoje dopadanje pokazati, podarijo lovecu za njegove otročiče 100 zlatov in vse, kar je mu nova boljša služba na leto donšala; unemu lovcu pa, ki je tak radovoljno svojemu prijatelju odstopiti volje bil, so dajali 100 rajn. vsako leto iz svoje mošnje. — Kteri tih treh gospodov je večje hvale in slave vreden? —

Dober sin.

Nek anglezki mornar utekel je srečno iz francozkega vojaštva. Blizo mesta Boulogne se je pri morju po hosti zakrival.

Ljubezen domovine svoje ga je gnala, da si je ladjico naredil, na kterej bi mogel k anglezkim barkam doplavati. Ravno svojo ladjico k morju nese, kar ga zagrabijo in kakor uskoka (dezerterja) v ječo veržejo. To sliši tudi Napoleon, ki je ravno tedaj v Boulogni bil. Mika ga tisto ladjico viditi, ki so jo ljudi toliko v mislih imeli. Gre in — kako se začudi, ko pregleda tako malo barkico, ni za verjeti, da bi se človek prederznil se v njej na morje podati. Hitro zaukaže tistega mornarja pred se pripeljati. Odkritoserčno mornar vse Napoleonu pové ter ga lepo prosi, da mu dopusti to tudi storiti, kar se je bil namenil. „Pa zakaj toliko ljubiš svojo domovino? praša Napoleon, morebiti si tam zapustil svojo ljubo nevesto?“ „To ne, odgovori mornar, jaz imam le samo edino mamco, staro in bolešno, to bi še rad vidil.“ „Boš jo tudi vidil“, obljubi mu Napoleon. Hitro zapove, tega mladenča s vsim preskerbeti, kar potrebuje, in ga — preje bolje — v njegovo domovino spraviti. Dalej tudi še zaukaže mu nekaj zlatov naštetih za njegovo mater: „zakaj, je pristavil Napoleon, mati mora dobra biti, ki je odredila tako dobrega sina.“

Drobtinčice.

* Ravno kar je sl. Celovsko škofijstvo po naukazu vis. c. k. ministerstva zapovedalo, da se ima „mala in večja slokovnica“ (Wand- und Handfibel), „malo berilo za prvošolce“, „slovensko-nemška slovnica“ u ljudske šole po slovenskih krajih vpeljati. Da bi čast. gg. dehanti le tudi resnične volje bili, po tem ukazu se tudi ravnati: pismenka je mrtva — duh oživlja. —

* Naša prošnja: „šols. prijatelj“-a za ljudske šole po Slovenskem priporočiti, je bila pri nekterih škofnijah in šols. oblastnijah blagoserčno vslišana. Tako smo te dni dobili dopis, da se je „šols. prijatelj“ po *Primorskem* priporočil in da se ima u *Terst* in *Gorico* po šest iztisov pošiljati. Ti se bojo iz deželnega šolskega zaloga plačevali, ter med naj pridnejše in bornejše učitelje razpošilali. Mislimo, da bojo vsi prijatelji šol in mladine iz globočine svojega domorodnega serca zdihnuli: Slava, slava za tako obnašanje!

* „Šolski prijatelj“ je teoretični del pedagogike pod imenom: „ljudska šola“ dokončal. Se vé, da so ti sestavki bili nar imenit-

nejši za učitelje in za vse, ki imajo pri šolah kaj opraviti. S novim letom stopimo na praktično polje in „Tonček“ bode nam pravil: kaj in kako se je v šoli učilo; pripovedoval bode pa „Tonček“ tako, da bode učiteljem pokazal, kaj in kako bi naj učitelj u ljudske šole učil in kako se obnašal, ter da bode tudi unim bravcom kratek čas delal in njim zraven marsikaj koristnega in lepega povedal. Kar je „Blaže in Nežica“ za nedeljske šole, bode „Tonček“ za ljudske šole.

Povabilo.

„Šolski prijatelj“ bode tudi prihodnje leto izhajal in scer ravno tako, kakor letos. Pogovarjal se bode narprej od reči, ki ljudsko šolo zadenejo, bo prinesel pripovednice za mlade ljudi, pesmice, šolske ukaze, slednič novice, ki šolo, društvo sv. Mohora in enake društva sploh zadenejo.

Naprosil sem vse znane slovenske šolnike in mladoljube, da bi me podpirali. Vsi so mi to storiti obljubili.

„Šolski prijatelj“ izhaja vsak torek na pol poli in velja:

- I. za družtvenike sv. Mohora, ki 3 gld. letnine plačajo, na leto 36 kr. — na pol leta 18 kr. sr. po pošti.
- II. za družtvenike sv. Mohora, ki 1 gld. 30 kr. letnine plačajo, 1 gld. 36 kr. po pošti, in brez pošte 1 gld.; na pol leta 48 kr. po pošti, in brez pošte 30 kr. sr.
- III. za naročnike, ki niso pri družtvu sv. Mohora, na leto po pošti 2 gld. 12 kr. in brez pošte 1 gld. 36 kr. sr.

Dalej so znani domorodec, čast. gosp. Matia Majar, vneti vse domorodno podpirati, ponudili naročnikom „šols. prijatelja“, vse svoje knjige za pol cene prepustiti. Zategadelj dobi vsakdo imenovanih gospodov, kateri gotove denarje poslati hoče, g. Marjeve knjige in scer:

„Pravila“ mesto 45 kr. za 24 kr. sr.; „slovensko slovnico“ mesto 10 kr. za 5 kr. sr. in „predpise latinsko - in cirjsko - slavenske“ mesto 20 kr. za 10 kr. sr.

Tudi se še dobi pri meni prvo leto „šols. prijatelja“ in velja mehko vezano 2 gld. sr.

Andr. Einspieler.

